

BIBLIOTEKA
IZVEŠTAJI XX

Biblioteka Izveštaji

IZVEŠTAJ O LJUDSKIM PRAVIMA MLADIH
U REPUBLICI SRBIJI U 2020. GODINI

Izdavač
Beogradski centar za ljudska prava
Kneza Miloša 4, Beograd
Tel/fax. (011) 308 5328, 344 7121
e-mail: bgcentar@bgcentar.org.rs
www.bgcentar.org.rs

Za izdavača
Sonja Tošković

Autori i autorke
Goran Sandić
Ognjan Pantić
Luka Mihajlović
Radoš Keravica
Marina Simeunović
Milanka Lana Nikolić
Nevena Nikolić

Urednici
Nevena Nikolić
Goran Sandić

Lektura i korektura
Tihana Smiljanić

Ilustracije
Nebojša Petrović

ISBN 978-86-7202-222-3

Priprema i štampa
MaxNova Creative, Beograd

IZVEŠTAJ

O LJUDSKIM PRAVIMA MLADIH U REPUBLICI SRBIJI U 2020. GODINI

Beograd, 2021

**Beogradski centar
za ljudska prava**

*Kancelarija Visoke komesarke UN za ljudska prava je
nerezidentna agencija potpisnica Okvira razvojnog
partnerstva UN u Republici Srbiji.*

Istraživanje, prevod i objavljivanje Izveštaja o ljudskim pravima mladih u Republici Srbiji u 2020. godini realizovano je uz podršku Tima Ujedinjenih nacija za ljudska prava u Srbiji.

Mišljenje i stavovi izneti u ovom dokumentu predstavljaju stavove saradnika i saradnica Omladinskog programa Beogradskog centra za ljudska prava i ne odražavaju nužno stavove i politike Tima Ujedinjenih nacija za ljudska prava.

SADRŽAJ

Skraćenice	8
Predgovor	10
1. Pravo na rad	13
1.1. Normativni okvir	13
1.2. Zaposlenost mladih i mere aktivne politike zapošljavanja	14
1.3. Pravo na pravične i povoljne uslove rada mladih	20
1.4. Rad od kuće kao oblik rada pogodan tokom pandemije COVID-19	23
1.5. Izostanak adekvatne zaštite povrede prava po osnovu rada tokom pandemije COVID-19	26
1.6. Ostvarivanje prava na rad mladih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija	27
2. Pravo na obrazovanje	33
2.1. Normativni okvir	33
2.2. Pravo na obrazovanje učenika/ca i studenata/kinja tokom pandemije COVID-19	34
2.3. Izazovi u pogledu prava na obrazovanje tokom pandemije COVID-19	37
2.4. Pravo na obrazovanje mladih u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija	39
3. Pravo na zdravlje i pristup zdravstvenoj zaštiti	44
3.1. Normativni okvir	44
3.2. Ostvarivanje prava na zdravlje mladih tokom pandemije COVID-19	45
3.3. Pravo na zdravlje mladih koji žive sa HIV-om	49
3.4. Mentalno zdravlje mladih tokom pandemije COVID-19	50

4. Pravo mladih na adekvatno stanovanje	53
4.1. Normativni okvir	53
4.2. Uživaje prava na adekvatno stanovanje	53
5. Sloboda kretanja	59
5.1. Normativni okvir	59
5.2. „Policijski čas“ i zabrana kretanja na određenim mestima	60
5.3. Uticaj ograničenja slobode kretanja na mlade	64
5.4. Sloboda kretanja, kažnjavanje i mladi	65
6. Pravo na slobodu i bezbednost ličnosti	69
6.1. Normativni okvir	69
6.2. Značajna dešavanja u Republici Srbiji tokom 2020. godine u vezi s pravom na slobodu i bezbednost ličnosti mladih	72
6.2.1. Ograničenje prava na slobodu i bezbednost ličnosti i COVID-19	71
6.2.2. Ograničenje prava na slobodu i bezbednost ličnosti za vreme održavanja protesta građana u julu mesecu	74
6.3. Kaznena politika i njene posledice na uživanje prava na slobodu i bezbednost ličnosti mladih	76
7. Pravo na informisanje i mladi	80
7.1. Normativni okvir, sadržina prava i značaj za mlade	80
7.2. Najvažniji događaji u toku 2020. godine koji su uticali na pravo mladih na informisanje	84
7.2.1. Stigmatizacija mladih u medijima	84
7.2.2. Da li je bilo „skrivanja“ informacija o epidemiji?	87
8. Sloboda izražavanja mladih	91
8.1. Normativni okvir	91
8.2. Ograničavanje slobode izražavanja	92
8.3. Digitalno okruženje, lažne vesti i sloboda izražavanja	92

SKRAĆENICE

AP	Akциони plan
APZ	Aktivne politike zapošljavanja
BDP	Bruto domaći proizvod
CAT	Komitet protiv mučenja
CCPR	Komitet za ljudska prava
CEDAW	Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena
CoE	Savet Evrope
COVID-19	Zarazna bolest uzrokovana virusom SARS-CoV-2
CPT	Evropski komitet za sprečavanje mučenja
DVT	Državno veće tužilaca
ECmHR	Evropska komisija za ljudska prava
ECtHR/ESLJP	Evropski sud - Evropski sud za ljudska prava
EK	Evropska komisija
EKPS/EKLJP	Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda
ESP	Revidirana evropska socijalna povelja
EU	Evropska unija
GDPR	Opšta uredba o zaštiti podataka o ličnosti
HIV	Virus humane imunodeficijencije
IKT	Informacione i komunikacione tehnologije
Izveštaj 2009–2019.	Ljudska prava u Srbiji, Izveštaj za datu godinu, Beogradski centar za ljudska prava
Izveštaj EK za 2019. i 2020.	Republika Srbija - Izveštaj Evropske komisije za 2019. i 2020. godinu - Izveštaj Evropske komisije za 2019. i 2020. godinu

Izveštaj januar–jun 2020.	Ljudska prava u Srbiji januar-jun 2020. godine - Poseban osvrt na poštovanje ljudskih prava u vreme vanrednog stanja
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KOMS	Krovna organizacija mladih Srbije
KZ	Krivični zakonik Srbije
LGBTI	Lezbijska, gej, biseksualna, trans i interseks populacija
MOS	Ministarstvo omladine i sporta
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NAPOR	Nacionalna asocijacija praktičara/ki omladinskog rada
NEET	Not in Education, Employment or Training
NKZM	Nacionalna asocijacija kancelarija za mlade
NPM	Nacionalni preventivni mehanizam
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
NVO	Nevladine organizacije
OCD	Organizacije civilnog društva
ODIHR/KDILJP	Biro za demokratske institucije i ljudska prava
OEBS/OSCE	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
OHCHR	Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava
OPCAT	Opcioni protokol uz Konvenciju protiv mučenja
OPENS	Omladinska prestonica Evrope 2019, Novi Sad
PESK	Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima
PGP	Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

PU	Policijska uprava
REM	Regulatorno telo za elektronske medije
RFZO	Republički fond za zdravstveno osiguranje
RIK	Republička izborna komisija
RJT	Republički javni tužilac
RS/Srbija	Republika Srbija
RTS	Radio-televizija Srbije

PREGOVOR

Omladinski program Beogradskog centra izradio je Nulti izveštaj o ljudskim pravima mladih Republici Srbiji u 2019. godini, uz pomoć i podršku Tima Ujedinjenih nacija u Srbiji. Do tada u Republici Srbiji nije objavljen sveobuhvatan izveštaj koji se bavi ostvarivanjem ljudskih prava mladih, naročito sa stanovišta mehanizama Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava. Cilj Nultog izveštaja bio je da prikaže stanje i identifikuje postojeće izazove i prepreke u pogledu ostvarivanja ljudskih prava mladih u Republici Srbiji, te započne redovno godišnje izveštavanje na ovu temu.

Sada ja pred Vama „prvi“ Izveštaj o ljudskim pravima mladih u 2020. Ovaj izveštaj obuhvata analizu u odnosu na građanska, politička, ekonomska, kulturna i socijalna prava u 2020. godini. Kroz izveštaj se analizira praksa koja se odnosi na promociju i zaštitu prava mladih, a koja može imati uticaj na ostvarivanje njihovih ljudskih prava. Izveštaj analizira 15 prava i sloboda i ima dve odabrane teme. Za svako od prava koja su deo ovog izveštaja u uvodu se analiziraju međunarodni standardi – posebno oni koji se nalaze u međunarodnim ugovorima usvojenim pod okriljem Ujedinjenih nacija, a koje je ratifikovala Republika Srbija, navodi se nacionalni normativni okvir, da bi se zatim analizirala praksa koja se tiče uživanja konkretnog prava tokom 2020. godine.

Autori i autorke koji su radili na pripremi ovog izveštaja definisali su kroz seriju internih konsultacija listu izazova (*list of issues*) sa kojom su se suočavali mladi tokom 2020. godine, i zatim su sistematski pratili informacije u vezi s njima. U izradi izveštaja korišćeni su podaci i informacije iz različitih izveštaja nadležnih institucija, ministarstava, organizacija mladih i za mlade, kao i izveštaji nezavisnih institucija. Organizovani su razgovori sa predstavnicima i predstavnicima relevantnih aktera koji su važni za određene procese ili ostvarivanje ljudskih prava mladih. Takođe su iskorišćeni dostupni mehanizmi poput zahteva za pristup informacijama od javnog značaja.

Paradoksalno, u godini koja je obeležena COVID-19 krizom ne postoje podaci koliko mladih je testirano, obolelo ili bilo na bolničkom lečenju od virusa korona. Posebne teme ovog izveštaja odnose se na analizu položaja osetljivih grupa mladih, i to mladih Roma i Romkinja i mladih sa invaliditetom. U svrhu prikupljanja relevantnih informacija, za ove teme organizovane su fokus grupe sa mladima. Posebna pažnja posvećena je izveštajima ugovornih tela i preporukama koje su ugovorna tela UN (komiteti) uputili našoj državi posle razmatranja periodičnih izveštaja, s ciljem da organizacije mladih

i za mlade prepoznaju njihovu važnost i značaj, kao još jednog od dostupnih mehanizama koji može biti upotrebljen za unapređenje položaja mladih.

Budući da je 2020. godina obeležena epidemijom virus

objavljuje u prvom kvartalu 2021. godine, pa ostaje da se vidi kako će oceniti dostavljene podatke, imajući u vidu zabrinutost koju je iskazao u prethodnom izveštajnom periodu u pogledu nedovoljno informacija dostavljenih od strane Republike Srbije.

1.2. Zaposlenost mladih i mere aktivne politike zapošljavanja

Imajući u vidu da pravo na rad podrazumeva i obavezu države „da formuliše i primeni politike zapošljavanja usmerene na stimulisanje ekonomskog rasta i razvoja, podizanje životnog standarda, ispunjavanje zahteva radne snage i prevladavanje nezaposlenosti i podzaposlenosti,”⁸ ocena ispunjenosti ove obaveze može se formirati kroz mere aktivnih politika zapošljavanja koje je Republika Srbija preduzela tokom 2020. godine.

Poređenja radi, tek je polovina mladih starosti 20–29 godina zaposlena u odnosu na blizu dve trećine njihovih vršnjaka/kinja u zemljama EU dok je stopa nezaposlenosti ove starosne grupe dvostruko veća u Srbiji, gde je svaka peta aktivna mlada osoba – nezaposlena. Među zaposlenim radnicima/cama značajno je učešće onih koji imaju nesigurno zaposlenje (44,1% u Srbiji i 35,8% u EU). Međutim, razlozi zbog kojih su mladi u ovom obliku zaposlenosti značajno se razlikuje: 81% mladih u Srbiji radi na poslovima sa ograničenim trajanjem zato što ne može da nađe stalan posao, dok je to razlog za privremenu angažovanost kod 29% njihovih vršnjaka/kinja u EU. Svaka četvrta mlada osoba u Srbiji nije zaposlena ili se nalazi izvan formalnog/neformalnog obrazovanja (NEET), dok je to slučaj sa jednom od deset mladih osoba u EU. Dostupni podaci o vertikalnoj i horizontalnoj neusklađenosti veština ukazuju na to da gotovo polovina zaposlenih starosti 15–34 godina radi u oblasti koja se ne poklapa sa oblašću njihovog formalnog obrazovanja, dok četvrtina visokoobrazovanih zaposlenih radi u zanimanjima koja zahtevaju niži nivo kvalifikacija od onih koje oni poseduju.⁹

Podaci o delotvornosti postojećih mera aktivnih politika zapošljavanja (APZ), pa tako i onih usmerenih na mlade, nisu dostupni. To onemogućava analizu postojećih programa, što ograničava ne samo evaluaciju postojećih mera, već i planiranje i dizajniranje novih. Iako se u akcionim planovima

zapošljavanja iz godine u godinu postavlja cilj unapređenje metoda evaluacije mera APZ, takve evaluacije do sada nije sproveo ni nadležno ministarstvo ni Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ).¹⁰

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, u okviru Ankete o radnoj snazi za treći kvartal 2020. godine,¹¹ broj zaposlenih iznosio je 2.936.600, a broj nezaposlenih 292.000. Kod stanovništva starog 15 i više godina došlo je do povećanja zaposlenosti (92.400) i nezaposlenosti (69.200) i

Uzimajući sve navedeno u obzir, može se izvesti zaključak da političari/ke ipak zloupotrebljavaju činjenice i statistiku. Takođe, izjave zvaničnika da migracije mladih ne utiču na smanjenje stope nezaposlenosti u direktnoj su suprotnosti sa jednim od ključnih izazova koji se navode u Nacionalnom akcionom planu za zapošljavanje za 2020. godinu.¹⁵ Tu se ističe da je izrazit depopulacioni trend karakteristika demografskih kretanja u RS sa snažnim uticajem na stanje na tržištu rada, pri čemu se, usled emigracije mladih ljudi, ekonomija i celokupno društvo suočavaju sa negativnim efektima tog odlaska.¹⁶

Kada se posmatra neaktivnost kod mladih kao dominantna kategorija u opštoj populaciji mladih na tržištu rada, pre svega uočava se nepostojanje jednakih mogućnosti zapošljavanja u odnosu na populaciju odraslih, a posebno imajući u vidu da je učešće neaktivnih mladih tri puta veće od učešća neaktivnih među odraslima.¹⁷

Prema ključnim nalazima Razvojno kvalitativnog istraživanja o mladima u NEET situaciji, razlozi za veliku neaktivnost mladih na tržištu rada ogledaju se pre svega u činjenici da je prekarni rad u porastu kod mladih, imajući u vidu da se na svake dve godine udvostručuje broj mladih angažovanih putem ugovora van radnog odnosa. Takođe, trend rada na mestima sa nižim zahtevom stepena kvalifikacija od onih kvalifikacija koje zaposleni zapravo imaju utiče demotivišuće na aktivnost mladih u pogledu traženja posla. Negativna korelacija između dužine trajanja prijave na evidenciji NSZ i pozitivnosti njihovih iskustava kada su u pitanju intervjui za zaposlenje utiče obeshrabrujuće na mlade sa statusom nezaposlenog/zaposlene lica, pa je najčešći rezultat da se oni na kraju odjavljuju sa evidencije i time prelaze u kategoriju NEET. Iz ovog proizilazi da stanje na tržištu rada i politika zapošljavanja u našoj zemlji doprinosi gubitku nade mladih u NEET situaciji u mogućnost kvalitetnog i dostojanstvenog zapošljavanja. Ovo dalje utiče na njihov stepen aktivnosti i kao posledicu može da ima opadanje nivoa konkurentnosti veština i obeshrabrenost među mladima, što direktno rezultira i manjkom tržišno konkurentnih veština i kompetencija.¹⁸

¹⁵ Nacionalni akcioni plan zapošljavanja za 2020. godinu, dostupno na: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/01/Nacionalni_akcioni_plan_zaposljavanja_2020.pdf.

¹⁶ Vidi: „Stopa nezaposlenosti mladih je rekordno niska“, *Istinomer*, 13. oktobar 2020. Dostupno na: <https://www.istinomer.rs/izjava/stopa-nezaposlenosti-mladih-je-rekordno-niska/>.

samozapošljavanje, program funkcionalnog osnovnog obrazovanja i drugo). Najznačajnije mere koje se predviđaju u korist mladih pre svega obuhvataju program stručne prakse – to podrazumeva stručno osposobljavanje za samostalan rad u struci za koje je stečeno odgovarajuće obrazovanje, a radi obavljanja pripravničkog staža. Program je namenjen nezaposlenim licima bez radnog iskustva u struci sa najmanje srednjim obrazovanjem, i realizuje se bez zasnivanja radnog odnosa. Program se realizuje kod poslodavca koji pripada privatnom sektoru, dok se najviše do 30% ukupno planiranih u ovom programu može angažovati u javnom sektoru, i to isključivo u oblasti zdravstva, obrazovanja, socijalne zaštite i pravosuđa. U 2020. godini planirano je uključivanje 4.030 nezaposlenih lica, od kojih je 30 osoba sa invaliditetom.

Mera koja podrazumeva program pripravnika/ca za mlade sa visokim obrazovanjem – podrazumeva stručno osposobljavanje za samostalan rad u zanimanju za koje je stečeno najmanje visoko trogodišnje ili četvorogodišnje obraz

međutim, u ovaj režim „osposobljavanja“ može ući svako mladi od 30 godina ko nema radnog iskustva i ko se nalazi na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje. Na ovom primeru vidi se koliko nam nedostaje ugovor o obavljanju stručne prakse koji bi rešio mnoga pitanja koja su ovde sporna. Ovaj ugovor, međutim, mora biti regulisan zakonom. Uredba ga, sa druge strane, i ne pominje kao takvog, jer po svemu sudeći nezaposleno lice na programu nije ni u jednom od poznatih oblika rada. Uredbom se ne pominje koji ugovor zaključuju mladi koji se na ovaj način angažuju, jer je po svemu sudeći zamišljeno da oni i nemaju dvostrani ugovor sa poslodavcem, već se predviđa modalitet trostranog ugovora, koji nije adekvatan način za uređenje prava i obaveza između zaposlenog/zaposlene i poslodavca. Na kraju, veoma problematična norma Uredbe govori o tome da nezaposlenim licima obuhvaćenim merom ne teče sta

mladi tokom trajanja pandemije COVID-19 među najugroženijom kategorijom zaposlenih, zajedno sa zaposlenima čija je delatnost takva da su izloženi velikom riziku od zaražavanja.

Samozaposleni bez zaposlenih, pomažući članovi/ice domaćinstva i privremeno zaposleni tri su kategorije koje su i u regularnim okolnostima izložene najvećem ekonomskom riziku, a oni su u 2019. godini činili 40% ukupnog broja zaposlenih. Ono što mlade dodatno ugrožava jeste visoko učešće mladih radnika/ca sa ugovorima ograničenog trajanja (55%), koji su među prvima koji ostaju bez posla, kao i mladih u zanimanjima niskog statusa (33%): prodavci/čice, kuvari/ce, konobari/ce, pomoćni i manuelni radnici/ce. Zaposlenost mladih karakteriše izrazita sektorska segregacija. Naime, više od polovine ukupno zaposlenih u Srbiji mladih od 25 godina radi u tri sektora: prerađivačkoj industriji (26% muškaraca i 27,5% žena), trgovini na

nesmetano može obavljati od kuće ili na daljinu. Međutim, u primeni su i poslodavci i zaposleni naišli na razne probleme zbog nedovoljno jasnog normativnog okvira s jedne strane, ali i zbog činjenice da pre toga ovaj oblik rada nije korišćen, pa je došlo do umanjjenja osnovnih prava zaposlenih.

Ugovor o radu koji predviđa mogućnost rada od kuće, ili aneks ugovora o radu, pored obaveznih elemenata ugovora o radu propisanih Zakonom, mora da sadrži i podatke o: trajanju radnog vremena prema normativima rada (dakle, potrebno je precizirati koliko vremena radnik/ca treba da utroši na proizvodnju jednog proizvoda); načinu vršenja nadzora nad radom i kvalitetom obavljanja poslova zaposlenog/zaposlene (npr. podnošenjem dnevnih ili nedeljnih izveštaja o radu i proizvoda rada); sredstvima za rad za obavljanje poslova koje je poslodavac dužan da nabavi, instalira i održava (kao što su računari i kart

ugrožavanja bila su i prava mladih zaposlenih koji ne poseduju računar i pristup internetu, i zaposlenih sa porodičnim dužnostima, pre svega mladih zaposlenih sa malom decom, zaposlenih samohranih roditelja i zaposlenih mladih koji neguju članove uže porodice (npr. one kojima je potrebna posebna nega, a kojima ona nije mogla biti obezbeđena usled zabrane kretanja). Osim toga, ugrožena su i prava zaposlenih mladih sa invaliditetom kojima nije obezbeđeno prilagođavanje radnog mesta, i onima sa zdravstvenim tegobama, kao što su hronična oboljenja kičmenog stuba, kardiovaskularnog sistema i vida.⁴²

1.5. Izostanak adekvatne zaštite povrede prava po osnovu rada tokom pandemije COVID-19

Nedostatak kako osnovnih sredstava za rad, tako i ljud

Ustav Republike Srbije jemči pravo na rad (čl. 60), zabranjuje prinudni rad i propisuje da se prinudnim radom ne smatra rad ili služba lica na izdržavanju kazne lišenja slobode ako je njihov rad zasnovan na principu dobrovoljnosti (čl. 26). Prinudni rad zabranjuju i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i Evropska konvencija o ljudskim pravima i propisuju da se prinudnim radom neće smatrati uobičajeni rad u sklopu lišenja slobode (čl. 8, odnosno čl. 4).

Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija o postupanju prema zatvorenicima (Pravila *Nelson Mandela*)⁴⁸ predviđaju da bi države trebalo da u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija obezbede osuđenim licima da aktivno učestvuju u svojoj rehabilitaciji i reintegraciji kroz rad koji je koristan. To znači da je, u meri u kojoj je to moguće, potrebno omogućiti rad koji će održati ili povećati sposobnost osuđenih lica da zarađuju za život

Tokom 2019. godine na poslovima u zavodu radilo je 1107 mladih, i za taj rad su primali prosečnu mesečnu naknadu u iznosu od 20% minimalne cene rada (31 dinar po radnom času). Prema podacima za 2020. godinu zaključno sa oktobrom, uprkos epidemiji, broj mladih koji radi u zavodima i zatvorima nije se smanjio – radilo ih je 913. Naknada za rad koju su primali u toku 2020. godine iznosila je 37 dinara po radnom času. Svi zavodi i zatvori istakli su da se rad u zavodu obavljao uz upotrebu odgovarajućih mera zaštite od virusa korona. Zbog različitih dužina kazni i velikog broja mladih lica koja u toku jedne godine napusti i bude primljeno u zavode i zatvore radi izvršavanja kazni (1473 primljenih u toku 2019. godine), nije moguće sa dovoljnom preciznošću utvrditi udeo mladih koji su za vreme izdržavanja kazne radili (npr. svaka peta mlada osoba).

Rad

2020. doneo Pravilnik o posebnom programu obrazovanja i vaspitanja,⁶⁴ kojim je uređena organizacija i realizacija nastave, trajanje časova i preporuke za realizaciju nastave tokom vanrednih okolnosti.

Tokom 2020. godine, ostvarivanje prava na obrazovanje posmatra se pre svega kroz mogućnost uživanja garantija u svetlu pandemije, pa tako Komitet za ekonomska i socijalna prava u svom saopštenju povodom pandemije COVID-19 posebno ukazuje da je neophodno da se u državama gde su škole, strukovne škole i visokoobrazovne ustanove zatvorene, ulažu napor da se nastava i učenje i dalje realizuju preko interneta. To su važne mere za ublažavanje efekata zatvaranja obrazovnih ustanova na pravo na obrazovanje. Međutim, te mere nose i rizik da će se nejednakosti u obrazovanju mladih različitih imovinskih statusa produbiti zbog nejednakog pristupa uslugama interneta i opremi poput računara, pametnih telefona i tableta po pristupačnim cenama

realizacije obrazovnih aktivnosti. Tako 73% anketiranih⁷¹ učenika/ca smatra da je proces učenja na daljinu veoma opterećujući iz razloga što nemaju fiksni raspored časova za svaku nedelju, kao što bi imali u normalnim okolnostima, već im nastavnici za svaki čas posebno javljaju vreme održavanja. Dalje, 45% smatra da treba standardizovati alate koji nastavnici koriste, ili bar obavezati nastavnike da konsultuju učenike/ce o tome šta njima najviše odgovara za rad. Lični računar poseduje 48,3% anketiranih, 37% deli računar sa ukućanima, dok 14,7% nema pristup računaru uopšte.⁷²

Adekvatnost nastavnih planova i trajanja nastavnih sati takođe je upitna, imajući u vidu da je prema usvojenom nastavnom planu za Srbiju trajanje nastavnih sati na nivou školske godine 628, dok je na nivou EU 729,

2.3. Izazovi u pogledu prava na obrazovanje tokom pandemije COVID-19

Da bi se obezbedio što bolji pristup obrazovanju u Srbiji neophodno je bilo ispuniti više preduslova, kao što su: 1) pristup informacionim i komunikacionim tehnologijama (IKT) i internetu; 2) dostupnost kvalitetnog sadržaja na internetu; 3) nastavnici koji poseduju veštine za podučavanje na daljinu i putem interneta; 4) podrška roditelja za nastavu na daljinu i putem interneta; i 5) dovoljan broj nastavnih sati.

Način na koji je organizovana nastava za osnovne i srednje škole po samoj svojoj prirodi podrazumeva podučavanje putem televizije i unapred snimljenih predavanja, te nije interaktivna i ne omogućava prilagođavanje pojedinačnim potrebama učenika/ca. Da bi se adekvatno odvijala nastava putem internet platformi, potrebna je odgovarajuća brz

Prema Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, osuđeni ima pravo na osnovno i srednje obrazovanje, koje se shodno propisima koji uređuju obrazovanje organizuje u zavodu, a takođe propisuje da zavod organizuje i druge vidove obrazovanja (čl. 122). Jezičkim tumačenjem ove odredbe nameće se zaključak da ustanove za izvršenje krivičnih sankcija imaju obavezu da stvore uslove za ostvarivanje ovih prava. Pored toga, Upravnik/ca zavoda može osuđenom odobriti vanredno školovanje ako se program obrazovanja može uskladiti sa bezbednosnom procenom, a troškove vanrednog školovanja snosi osuđeni (čl. 123). Iz isprava o sticanju obrazovanja koje steknu osuđena lica ne sme biti vidljivo da je obrazovanje osuđenog stečeno za vreme izdržavanja kazne. Zakon o izvršenju krivičnih sankcija takođe predviđa da ministar/ka nadležan/a za poslove pravosuđa i ministar/ka nadležan/

3. PRAVO NA ZDRAVLJE I PRISTUP ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI

3.1. Normativni okvir

Pravo na najbolje fizičko i mentalno zdravlje definisano je u članu 12 PESK. Pored PESK, pravo na zdravlje proklamuju i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (čl. 25), Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (čl. 5), Konvencija o pravima deteta (čl. 24), Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (čl. 25) i Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (čl. 12). Pravo na zdravstvenu zaštitu garantuje pravo svake osobe da tokom života ima pristup potrebnim ustanovama i uslugama za dijagnostiku, lečenje, negu i prevenciju bolesti. Zdravlje je osnovno ljudsko pravo neophodno za uživanje ostalih ljudskih prava i drž

ili zbog nemogućnosti odlaska kod lekara nisu ni pokušali da potraže lekarsku pomoć. U pogledu korišćenja primarne zdravstvene zaštite tokom 2020. godine ona je bila dostupna za 67,9% mladih, dok je tokom 2019. godine ona, prema nalazima istraživanja,⁹⁹ bila omogućena u punom kapacitetu. Smanjena dostupnost zdravstvene zaštite, ali i strah od odlaska u ustanove zdravstvene zaštite, a time i smanjena briga o sopstvenom zdravlju mladih, posebno iz kategorije studenata/kinja, vidljiva je tokom trajanja pandemije COVID-19 ako se uzmu u obzir i podaci o obavljenim sistematskim pregledima u proteklim godinama i u školskoj 2019-20, gde je broj sistematskih pregleda smanjen za gotovo polovinu.¹⁰⁰

Nedostaci u zdravstvenom sistemu odrazili su se na preopterećenost državnih zdravstvenih institucija i teško stanje tokom pandemije, posebno u odnos

Prema drugom istraživanju o stavovima građana o ostvarivanju ljudskih prava, 18% anketiranih smatraju da im je tokom 2020. godine bilo najugroženije pravo na zdravlje.¹⁰⁵

Polovina (50%) organizacija navodi pristup zdravstvenoj zaštiti kao oblast u kojoj su pojačani rizici po mlade tokom trajanja restriktivnih mera i odgovora države na epidemiju. Osnovne manifestacije ovih rizika ogledaju se u ukidanju ili odlaganju redovnih terapija i pregleda, posebno mladim osobama sa invaliditetom, mladim hroničnim bolesnicima i onima koji žive sa HIV-om i mladim transrodnim osobama, kao i u odsustvu sistemske psihološke podrške u oblasti mentalnog zdravlja mladih. Tokom vanrednog stanja i epidemije izazvane virusom korona 68% anketiranih navelo je da su se u toku epidemije i usled socijalne izol

gradovima, mladi na selu žive u stambenim jedinicama koje u proseku imaju 3,6 prostorija, dok mladi u gradovima žive u manjim stambenim jedinicama, koje u proseku imaju 2,96 soba.¹³¹

Mladi koji napuštaju sistem alternativnog staranja u Srbiji suočavaju se sa brojnim izazovima, među kojima se na prvom mestu navode oni koji se tiču pristupa stanovanju i stabilnim mesečnim prihodima.¹³² Rezultati analize upućuju na nedostatke u pogledu identifikacije mladih koji napuštaju sistem alternativnog staranja, njihovog broja, karakteristika, teritorijalne raspoređenosti, usluga koje koriste, kao i načina praćenja nakon osamostaljivanja.¹³³ Dostupni podaci o uslugama stanovanja uz podršku i savetovaništva za mlade ukazuju da ove usluge nisu ravnomerno dostupne svim mladim osobama u tranziciji ka emancipaciji na teritoriji Srbije. Tako npr. pravo na tzv. stalnu nov

6.3. Kaznena politika i njene posledice na uživanje prava na slobodu i bezbednost ličnosti mladih

Dužina kazne	Opšta populacija	Lica koja su u vreme izvršenja krivičnog dela imala između 18 i 29 godina ¹⁹²
Jedan do tri meseca	723	274
Tri do šest meseci	1.498	523
Šest meseci do jedne godine	1.664	585
Jedna do dve godine	1.293	502
Dve do tri godine	798	298
Tri do pet godina	589	223
5–10 godina	150	50
10–15 godina	36	3
15–20 godina	13	3
30–40 godina	4	1
40 godina	4	

